

anne frank stichting

Aan de Tweede Kamer der Staten - Generaal

Amsterdam, 6 september 2018

Gespreksnotitie ten behoeve van Ronde Tafel Antisemitisme

Antisemitisme in Nederland – Aard en Omvang

Wanneer de achtergrond van een bijeenkomst is om naar goede vormen van bestrijding van antisemitisme te zoeken, is het van belang om de basiskennis ten aanzien van aard en omvang van dit verschijnsel op orde te hebben. Daarvoor is blijvend en repeterend onderzoek nodig, van academisch niveau, naar aantallen incidenten, opinies in de samenleving en achtergronden en contexten van antisemitisme in Nederland.

Wat laten de bestaande onderzoeken zien ten aanzien van de aard en omvang van antisemitisme?

Omvang

Ten aanzien van de omvang van antisemitisme in Nederland, lijken de meeste onderzoeken te wijzen op een vrij constant niveau, zowel qua aantallen incidenten, als qua opinieklimaat. De incidentcijfers van de politie¹, van het Monitoronderzoek van het Verwey-Jonker Instituut en de Anne Frank Stichting² en van het CIDI³ laten zien dat het aantal antisemitische incidenten vanaf 2015 stabiel is, zelfs licht daalt. Er is wel door de jaren heen een vaste trend te zien dat grootschalig geweld in en rond Israël (bijvoorbeeld de operatie Protective Edge in 2014) telkens leidt tot een significante toename van het aantal antisemitische incidenten in Nederland.

Opinieonderzoek naar antisemitische opvattingen wordt minder vaak uitgevoerd in Nederland. Er wordt wel regelmatig internationaal vergelijkend onderzoek gedaan en in deze onderzoeken blijken Nederlanders doorgaans relatief weinig antisemitische opvattingen te huldigen. Zo bleek uit recent onderzoek dat Nederlanders het beste scoorde van 15 Europese landen in een vraag naar de acceptatie van een Joods familielid⁴. Ook in een groot Europees opinieonderzoek van de Friedrich-Ebert-Stiftung in 2011⁵ bleken Nederlanders, vergeleken met Duitsers, Britten, Fransen, Italianen, Portugezen, Polen en Hongaren veel minder antisemitische vooroordelen te delen. The Anti-Defamation League deed in 2014 en 2015 onderzoek naar antisemitische attitudes in diverse landen en concludeerde dat Nederland een van de laagste indexscores heeft op antisemitische attitudes en opinies in de wereld⁶.

¹ Walz, G. & Mink, I. (2018), *Discriminatiecijfers in 2017*. Den Haag/Rotterdam: Art. 1.

² Tierolf, B., Kapel, M. van & Drost, L. (2017), *Zesde rapportage racisme, antisemitisme en extreemrechts geweld in Nederland*. Utrecht/Amsterdam: Verwey-Jonker Instituut & Anne Frank Stichting.

³ Mestrum, N. & Bas, P. van der (2018), *Monitor antisemitische incidenten in Nederland 2017*. Den Haag: CIDI.

⁴ Pew Research Center (2017), *Religious Belief and National Belonging in Central and Eastern Europe*.

⁵ Zick, A., Küpper, B. & Hövermann, A. (2011), *Intolerance, Prejudice and Discrimination A European Report*. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung.

⁶ The Anti-Defamation League Global 100, 2014 en 2015, <http://global100.adl.org> (geraadpleegd 5.9.2018)

Aard en Context

De achtergronden en context van antisemitische incidenten en opvattingen in Nederland kan in grote lijnen in drie categorieën worden verdeeld: Klassiek antisemitisme, Midden-Oosten gerelateerd antisemitisme en voetbal gerelateerd antisemitisme.

Klassiek antisemitisme bestaat uit een bonte verzameling aan stereotypen, racistische opvattingen en samenzweringstheorieën. Dergelijk antisemitisme kent, zoals hierboven al geconstateerd, geen breed draagvlak in Nederland, al komt het wel voor.

In georganiseerd verband vinden deze ideeën enerzijds binnen de beperkte kring van neonazi's weerklank. Daarnaast is er enige groei in Nederlandse aanhang van dergelijke ideeën zichtbaar onder invloed van de Amerikaanse Alt-Right-beweging. Dit extreemrechts geïnspireerd antisemitisme leidt zelden tot geweldsincidenten, al komt het af en toe voor.

Daarnaast komt dit klassieke antisemitisme in georganiseerd verband voor binnen diverse religieuze richtingen. Naar antisemitisme onder moslims is vooral in het buitenland onderzoek gedaan. Een literatuurstudie liet in 2015 zien dat een minderheid van de Europese moslims er antisemitische opvattingen op na houdt, maar dat antisemitisme wel significant meer voorkomt onder moslims dan onder niet-moslims.⁷ Onderzoek naar antisemitisme onder jongeren in Nederland⁸ is echter minder duidelijk over dit verband tussen antisemitische opvattingen en islamitische overtuigingen. Uit dat onderzoek komt naar voren dat twaalf procent van de bevroegde islamitische jongeren niet zo positief denkt over Joden in Nederland, tegen bijvoorbeeld twee procent van de Christelijke jongeren. Maar in datzelfde onderzoek komt naar voren dat de mate waarin islamitische jongeren religie belangrijk vinden de kans vooral lijkt te vergroten dat jongeren niet positief denken over Joden in Israël en de staat Israël, maar niet dat ze negatiever denken over Joden in het algemeen. Recent onderzoek naar antisemitische incidenten onder invloed van grote groepen vluchtelingen uit moslimlanden laat ook zien dat er geen toename van antisemitische incidenten zichtbaar is.⁹ Daarnaast is op zeer beperkte schaal sprake van antisemitische opvattingen binnen enkele sektarische groepen van protestantse gezindheid in Nederland, vooral onder aanhangers van de zogenaamde 'verloren stammen'-theorie.

Midden-Oosten gerelateerd antisemitisme vindt zijn oorsprong in opinies of activiteiten rond politieke spanningen in het Midden-Oosten. Deze vorm van antisemitisme is breed zichtbaar. Er is al geconstateerd dat er samenhang bestaat tussen ernstig geweld in of om Israël en het aantal antisemitische incidenten in Nederland. Daarnaast bleek uit onderzoek naar antisemitisme in het voortgezet onderwijs¹⁰ dat twintig procent van de antisemitische incidenten plaatsvond in de context van het Midden-Oostenconflict. Welk percentage van de (bekende) antisemitische geweldsincidenten te relateren is aan het Midden-Oostenconflict is niet bekend uit onderzoek. In het onderzoek naar antisemitisme onder jongeren¹¹ bleek dat de belangrijkste triggerfactor voor

⁷ Jikeli, G. (2015) *Antisemitic Attitudes among Muslims in Europe: A Survey Review*. New York: Institute for the Study of Global Antisemitism and Policy.

⁸ Wonderen, R. van & Wagenaar, W. (2015). *Antisemitisme onder jongeren in Nederland. Oorzaken en triggerfactoren*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut/Anne Frank Stichting.

⁹ Feldman, D. (2018), *Antisemitisme en Immigratie in het Hedendaagse West-Europa Is er een verband?*, Berlijn/Londen: Stiftung Erinnerung, Verantwortung und Zukunft (EVZ) & Pears Institute for the study of Antisemitism, University of London.

¹⁰ Wolf, E., Berger, J. & Ruig, L. de (2013), *Antisemitisme in het voortgezet onderwijs*. Zoetermeer: Panteia.

¹¹ Wonderen, R. van & Wagenaar, W. (2015). *Antisemitisme onder jongeren in Nederland. Oorzaken en triggerfactoren*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut/Anne Frank Stichting.

antisemitisch gedrag.

Het is in ieder geval duidelijk dat enkele van de meer ernstige antisemitische geweldsincidenten, waaronder het geweld tegen restaurant HaCarmel, voortkwam uit antisemitisme in deze context.

Voetbal gerelateerd antisemitisme komt voort uit de rivaliteit tussen supporters van Ajax, die zichzelf als 'Joden' identificeren, en supporters van rivaliserende clubs. Deze vorm van antisemitisme kent veruit de breedste verspreiding in Nederland. In het onderzoek naar antisemitisme in het voortgezet onderwijs antwoorden docenten dat bij veertig procent van de antisemitische incidenten sprake is van een voetbalcontext. Het gebruik van 'Jood' of 'Joden' als scheldwoord blijkt het meest voor te komen in de regio's waar grote voetbalanimositeit bestaat jegens Ajax: de Rijnmond en Haaglanden¹². En dergelijke scheldpartijen worden honderden keren per jaar voor. Ook dienen er wekelijks strafzaken met deze achtergrond, wederom voornamelijk in de regio's Rijnmond en Haaglanden. Uit onderzoek naar antisemitisme onder jongeren blijkt dat supporters zelf expliciet ontkennen dat dergelijke spreekwoorden en scheldpartijen antisemitisch zijn, ze zijn immers gericht op Ajax¹³.

Belangrijk om te melden is dat verschillende voetbalclubs, waaronder Feyenoord, FC Utrecht en ADO Den Haag dit probleem bijzonder serieus nemen en de afgelopen jaren projecten hebben opgezet om de problematiek van antisemitische spreekwoorden en scheldpartijen onder hun achterban tegen te gaan.

Kort samengevat is het antisemitisme in Nederland een serieus probleem met vele achtergronden, contexten en daderprofielen. Een gedegen aanpak van antisemitisme heeft om te beginnen voortdurend en gedegen onderzoek nodig naar prevalentie, achtergronden en contexten. En vervolgens een op dat onderzoek gebaseerde gediversifieerde aanpak met aandacht voor preventie waaronder door educatie, repressie en curatieve vormen van aanpak.

---

¹² Tierolf, B., Kapel, M. van & Drost, L. (2017), *Zesde rapportage racisme, antisemitisme en extreemrechts geweld in Nederland*. Utrecht/Amsterdam: Verwey-Jonker Instituut & Anne Frank Stichting, p. 18.

¹³ Wonderen, R. van & Wagenaar, W. (2015). *Antisemitisme onder jongeren in Nederland. Oorzaken en triggerfactoren*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut/Anne Frank Stichting.

